

Handlingsplan för läs- och skrivfrämjande 2021-2023

Regionbibliotek Stockholm

Enligt Regionbibliotek Stockholms regionala biblioteksplan (2020-2023) ska en plan utformas för regionbibliotekets insatser gällande läs- och skrivfrämjande. Syftet med planen är att bidra till ökad professionalisering av det läs- och skrivfrämjande arbetet både på regionbiblioteket och på länets folkbibliotek.

Bibliotekslagen (2013:801) anger riktningen för Regionbibliotek Stockholms uppdrag med paragraf 11:

Varje region och de kommuner som inte ingår i en region ska bedriva regional biblioteksverksamhet med syfte att främja samarbete, verksamhetsutveckling och kvalitet när det gäller de folkbibliotek som är verksamma i länet.

Regionbibliotek Stockholms målgrupp är således folkbiblioteken i Stockholmsregionen. Både folkbibliotekens och de regionala biblioteksverksamheternas arbete med läsfrämjande utgår från bibliotekslagen. I andra paragrafen, som är en ändamålsparagraf för alla bibliotekstyper står det i andra stycket:

2 § *Biblioteken i det allmänna biblioteksväsendet ska främja litteraturens ställning och intresset för bildning, upplysning, utbildning och forskning samt kulturell verksamhet i övrigt. Biblioteksverksamhet ska finnas tillgänglig för alla.*

I de paragrafer som riktar sig mot folkbiblioteken står det (i paragraf sju är bara den del som handlar om läsfrämjande citerad):

7 § *Folkbiblioteken ska särskilt främja läsning och tillgång till litteratur. [...]*

8 § *Folkbiblioteken ska ägna särskild uppmärksamhet åt barn och ungdomar för att främja deras språkutveckling och stimulera till läsning, bland annat genom att erbjuda litteratur utifrån deras behov och förutsättningar.*

Att professionalisera läs- och skrivfrämjande

Regionbibliotek Stockholm utgår från fyra punkter för att främja en ökad professionalisering av läs- och skrivfrämjande¹

- *Tydliggöra mål och syfte*

Vad ska åstadkommas? För vem? Med vilka arbetssätt och med vilka insatser? Vilka underlag finns för prioriteringarna? Hur är begrepp, utgångspunkter och målbilder definierade? Vad står i aktuella biblioteksplaner och andra styrdokument, till exempel läsfrämjandeplan?

- *Forskningsorientering*

---

¹ Inspiration till utgångspunkter är hämtade från rapporter av Jenny Lindberg m.fl., se "Källor och vidare läsning".

Vad säger den forskningsbaserade kunskapen? Vilka forskningsorienterade arbetssätt finns? Hur förhåller sig mål och syfte till forskningen? Vad föreslår forskningen? Vad behöver det forskas mer om? På vilka sätt kan biblioteksvardag och forskning samspela? Med vilka metoder kan forskning lyftas i biblioteksvardagen?

- *Utvärdering*

Hur kan utvärdering av olika insatser ske? Vilka metoder finns? Vad ska utvärderas och varför? Vilka olika värden kan kopplas till utvärdering?

- *Gemensam kompetens*

Hur kan delning av kompetens mellan medarbetare ske? Vilka metoder finns för gemensam reflektion? Vilken infrastruktur finns för gemensamt lärande?

Kompetenser i läsfrämjande arbete

Vilka kompetenser behövs för att jobba med läs- och skrivfrämjande på folkbibliotek? Forskningen lyfter tre framträdande kompetenser när det gäller läsfrämjande:²

- Litteraturkännedom (kunskap om litteratur, samt att själv vara läsare)
- Förmedlingskompetens (kombination av litteraturkännedom, pedagogisk och kommunikativ förmåga)
- Målgruppskännedom

Forskningen lyfter även fram:

- "Att vara personlig" - hur använder en sina personliga erfarenheter, kunskaper och förmågor?
- Forskningsorientering
- Kulturell kompetens och kunnighet i frågor om mångfald och delaktighet
- Teknisk kompetens
- Marknadsföring och synlighet

Att arbeta med skrivfrämjande på bibliotek innebär att ha kompetens om skrivfältet för att kunna arrangera verksamhet om skrivande eller att själv kunna leda grupper där skrivande är i fokus.

Regionbibliotekets insatser gällande läs- och skrivfrämjande ska vägledas av dessa punkter gällande kompetens när insatser planeras och genomförs.

Definition av centrala begrepp

Vad betyder läsfrämjande och skrivfrämjande? Regionbibliotek Stockholm utgår från Kulturrådets läsfrämjandedefinition. I sitt handlingsprogram för läsfrämjande skriver Kulturrådet att läsfrämjande är att

- ta bort hinder för läsning och öppna vägar till litteratur

---

² Se rapporter av Jenny Lindberg m.fl. för forskning som planen lutar sig på, se "Källor och vidare läsning".

- bidra till att människor kan utveckla alla sina språk
- stärka läsarens självförtroende och läsaridentitet
- öka tillgången till en mångfald av litteratur på olika språk och i olika format för läsare i alla åldrar
- ge fler möjlighet till en konstnärlig upplevelse genom litteratur.

Läsfrämjande är för Regionbibliotek Stockholm ett töjbart begrepp som kan behöva stämmas av i varje sammanhang, verksamhet och insats. Begreppet läsfrämjande kan kopplas samman med begreppen läsning, litteratur och text. Hur definieras begreppen och hur kopplas de samman? Med en bred definition av begreppet text så kan exempelvis dans vara text och att läsa kan i sammanhanget förstås som att uppleva och tolka dans.

Ett vidgat textbegrepp innebär en bred förståelse av text. Här kan text vara traditionell text, rörlig och stilla bild, spel, lek, muntligt berättande, scenkonst, dans, ljud, webbsidor. De olika typerna av text är sig själva nog – det behöver inte leda till en traditionell bok, till skön- och facklitteratur. Tanken är att en kan läsa en bild, en dans. Berättelsen och berättandet i olika format står i centrum.

Ett smalt textbegrepp pekar på traditionell text, det vill säga bokstäver på ett papper. I den här planen lägger regionbiblioteket tyngdpunkten på ett smalare textbegrepp. Med det menas att begreppet text, utöver traditionell text, inkluderar ljudböcker och e-medier (det vill säga e-böcker och e-ljudböcker): skön- och facklitteratur är i centrum. Det utesluter inte ett utforskande av det vidgade textbegreppet, samt i vissa sammanhang en bred förståelse av att läsa och läsfrämjande och ett eventuellt ifrågasättande av den mediehierarki som sätter ett högre värde på boken i jämförelse med exempelvis film och spel.

Begreppet läsa kan förstås som en färdighet, en kognitiv förmåga, samt som ett utövande - ett görande som fångar hur texter används och upplevs. Det sistnämnda kan kallas läspraktiker. Läspraktiker är knutna till behov, förmåga och kontext. För skolbarn påverkas läspraktiken av om den är knuten till skolan respektive fritiden. Läspraktikerna är inte statiska och påverkas när individer, men även samhället och institutioner, förändras och de är påverkade av föreställningar och traditioner som skapats och skapas kring läsning.³ Den här planen fokuserar läsning på fritiden.

Lustläsning kopplas ihop med folkbiblioteken, även om det pratas om det i skolan också. Lustläsning uppmärksammar inte bara att det kan vara lustfyllt att läsa, utan mer att individen väljer att göra det av egen vilja, för det egna nöjet, av lusten att lära sig och den egna tillfredsställelsen. Skolan hör till utbildningssektorn där läsningen ofta ses som instrumentell, det vill säga att läsningen kopplas till andra värden än läsningen i sig. Folkbiblioteken är en del av kultursektorn som kan sägas ha en estetisk filosofi som utgångspunkt, vilket för med sig ett uppmärksammande av att värdet med läsningen ligger i själva läsningen, inget som kommer efter läsningen. Läsning i skolan är påverkad av prestation, vilket inte fritidsläsning på samma sätt är. Det behöver inte ligga en motsättning mellan de båda synsätten – läsning kan både betraktas som att den har ett egenvärde och ett instrumentellt nyttovärde.⁴

Litteraturförmedling kan delas upp i tre paradigmer för att åskådliggöra vad litteraturförmedling kan innebära. Det första är ett upplysningsparadigm där folkbiblioteket förmedlar kvalitetslitteratur till läsaren och det andra är ett serviceparadigm som lyfter att läsaren ska ha tillgång till det den önskar.

³ Hedemark, Åse (2018). *Unga berättar: En studie av ungas syn på läsning och bibliotek*. Svensk biblioteksförening, s. 10.

⁴ Andersson, Jonas (2015), *Med läsning som mål: Om metoder och forskning på det läsfrämjande området*, Kulturrådets skriftserie 2015.3, s. 20ff.

I serviceparadigmet ses biblioteksmedarbetaren som neutral – hen förmedlar bara efter läsarens uttryckta behov. Det tredje paradigmet fokuserar på upplevelser. Här flyttas fokus från bokens innehåll och bedömda kvalitet till läsarens läsupplevelser, och för folkbiblioteken innebär det fokus på exempelvis läsargemenskaper som bokcirklar och läsarsamtal. Olika kompetenser kan kopplas till de tre paradigmen. Alla tre paradigmen finns idag sida vid sida, men planen lyfter särskilt det tredje: upplevelseparadigmet, vilket innebär fokus på kommunikativ förmåga och samtal.⁵

Regionbibliotek Stockholm ska under planperioden prioritera digitalt läsfrämjande och fokusera på digitala verktyg och metoder som används för att främja läsning av traditionell text och e-medier: skönlitteratur och facklitteratur är i centrum. Här kan det handla om att film och bok kopplas samman, filmen kan vara baserad på en bok och genom filmen vill en locka till boken. Digitalt läsfrämjande kan vara filmade eller livestreamade boktips, högläsningar, boksamtal, sagostunder. Dessa publiceras i olika sociala medier. Det kan vidare vara att boka en biblioteksmedarbetare för videomöte, chatta med en biblioteksmedarbetare, digitala bok- och skrivcirklar.

Skriva betyder i den här planen att skriva traditionell text. Det kan handla om texter i olika genrer som poesi, låttexter och manus. I det skrivfrämjandearbetet är det kreativa och lek- och lustfyllda skrivandet i fokus. Regionbibliotekets definition av skrivfrämjande utgår från första punkten i Kulturrådets läsfrämjandedefinition och planens utgångspunkt blir således att

Skrivfrämjande är att ta bort hinder och öppna vägar till eget skrivande.

Regionbibliotek Stockholms prioriteringar under planperioden

Genomgången ovan pekar ut att Regionbibliotek Stockholm under planperioden ska prioritera tydlighet och medvetenhet kring verksamhetens och aktivitetens mål, syfte, begrepp och utgångspunkter. Vidare ska utvärdering, forskningsorientering och metoder för gemensamt reflekterande och lärande fokuseras. Detta för att främja professionalisering av läsfrämjande.

Regionbiblioteket ska under planperioden prioritera läs- och skrivfrämjande för och med personer med funktionsnedsättning och hur biblioteket än mer kan vara en arena för flerspråkighet. Utöver det ska regionbiblioteket tillsammans med folkbiblioteken utforska och fördjupa kunskapen om digitalt läsfrämjande.

Planens avgränsningar

Ett område som ligger nära läsfrämjande är mediehantering. Inom detta område finns frågor om inköp, gallring, urval, medieplanering, katalogisering, hyllsystem, digitala sök-tjänster, e-boksappar, medieplaner- och riktlinjer. Dessa frågor ingår dock inte i den här läs- och skrivfrämjandeplanen. Eventuellt berörs frågorna i vissa av de insatser inom läs- och skrivfrämjande som regionbiblioteket gör. Specifika kompetenser gällande programverksamhet fokuseras inte heller i den här planen.

Regionbibliotek Stockholm har inte uppdraget att verka för litteratur som konstform och därför ingår området inte i den här planen, även om gränsen ibland är otydlig. Ett sådant uppdrag skulle kunna

---

⁵ Frid, Nina. *Läsa, läka, leva! Om läsfrämjande och biblioterapi*. BTJ Förlag: 2016, s. 20f.

innebära regionala insatser som syftar till att samordna, samverka, synliggöra, stärka och stödja litteraturen som konstform. Det skulle kunna handla om att stödja litterärt verksamma: författare, översättare, illustratörer, förlag, bokhandlare, estradpoeter, litterära sällskap, studieförbund och föreningar. Regionala insatser skulle med uppdraget litteraturen som konstform kunna medföra fokus på stöd till personer med skrivintresse, genom att anordna skrivläger, skrivtävlingar och ge tillgång till skrivpedagoger och skrivplatser.

Enligt bibliotekslagen ska biblioteken främja litteraturens ställning och folkbiblioteken ska främja tillgången till litteratur. I Kulturrådets definition av läsfrämjande, som den här planen utgår från, har litteraturbegreppet en självklar plats. Där uppmärksammas att läsfrämjande innebär att "öppna vägar till litteratur", att "öka tillgången till en mångfald av litteratur på olika språk" och "ge fler möjlighet till en konstnärlig upplevelse genom litteratur". Planen tar ovan upp vilka kompetenser gällande läsfrämjande som forskningen ringar in. Där tas litteraturkännedom och förmedlingskompetens upp.

Vem riktar sig planen till?

Planen ska vara ett stöd för Regionbibliotek Stockholms omvärldsbevakning, kompetensutveckling och prioriteringar av insatser inom läs- och skrivfrämjande, samt även en plattform när regionbiblioteket planerar och genomför insatser inom området för och med biblioteksmedarbetare på folkbiblioteken i länet.

Insatserna som regionbiblioteket gör för och med biblioteksmedarbetare kan rikta sig brett alternativt smalt enligt följande:

- Insatser kan rikta sig brett, till alla biblioteksmedarbetare, till exempel genom information och tips vi sprider i olika kanaler eller att vi ordnar konferens med bredare tema. Det kan handla om insatser där regionbiblioteket kommer till folkbiblioteket för att hålla workshop eller föreläsa för en hel personalgrupp.
- Insatser kan rikta sig smalt. Det kan handla om att insatsen riktar sig till dem som jobbar med ett speciellt område som Shared Reading, skrivande på bibliotek eller Bokstart. Här kan det även röra sig om projekt som är mer fördjupande och där deltagarna är särskilt motiverade med intresse för och uppdrag gällande strategisk verksamhetsutveckling.
- Insatser kan ligga mellan smalt och brett, exempelvis till dem på folkbiblioteket som jobbar med läsfrämjande.

När det gäller folkbibliotekens målgrupper behöver folkbiblioteken förhålla sig till om de riktar sig till de som redan är läsare, till de som är läsare men inte använder biblioteket, till de som inte är läsare men som använder biblioteket eller till de som varken är läsare eller biblioteksanvändare.

Aktiviteter 2021–2023

Nätverk och e-postlistor

Regionbiblioteket har några mindre formella och lösa nätverk när det gäller läsfrämjande. De är

- Läsledare som gått utbildning i Shared Reading, som är en läsfrämjande metod som syftar till att få fler att upptäcka litteratur och läsning via högläsning i grupp. Regionbiblioteket har arrangerat kurser i metoden 2017–2019.
- Biblioteksmedarbetare som deltog i satsningen Unga och bibliotek - metodutvecklande fördjupningsträffar för bibliotekspersonal med fokus på unga, bibliotek och läsfrämjande som pågick 2019 och in i 2020.
- Bokstartsnätverk för de kommuner i regionen som arbetar med Bokstart. Bokstart är en nationell satsning som vänder sig till föräldrar och vuxna i yngre barns (0-3 år) närhet, med syfte att tidigt stimulera språkutveckling. Bokstart bygger på samverkan mellan folkbibliotek, barnhälsovård och förskola som alla har ett uppdrag att arbeta med yngre barns språkutveckling.

Under planperioden ska en ny e-postlista och nya nätverk startas för att främja erfarenhetsutbyte, enskild och gemensam reflektion och kunskapsbildning, samt forskningsorientering. Via e-postlistan kan regionbiblioteket mejla ut information, enkäter och frågor. Dessa kan även komma från en kommun som vill fråga eller informera andra kommuner, via regionbiblioteket. Nätverken och e-postlistan startas upp under 2021 och både nya och gamla nätverk utvärderas i augusti 2023. Då bestäms om nätverken ska upplösas, fortsätta och om formerna i så fall är bra eller ska utvecklas. Nätverk och e-postlista som ska startas 2021:

- En e-postlista för alla som arbetar med läs- och skrivfrämjande på folkbiblioteken i länet.
- Ett mindre nätverk för biblioteksmedarbetare med särskilt intresse och uppdrag att arbeta med skrivande på bibliotek.
- Ett mindre nätverk för biblioteksmedarbetare med särskilt intresse och uppdrag gällande utvecklingsfrågor kopplat till läsfrämjande - kan vara de med titel lässtrateg eller liknande.

Föreläsningar och kunskapsdelning inom aktuella områden
Två tillfällen per år under 2021 och 2022. Riktat sig brett.

Syfte: kompetenshöjning, forskningsorientering

Träffar om skrivande på bibliotek

Kreativt skrivande på bibliotek. Workshoppas i att arbeta med kreativt skrivande med olika målgrupper.

Två förmiddagar våren 2021 grund, två förmiddagar hösten 2021 fortsättning.

Syfte: Främja erfarenhetsutbyte, gemensam reflektion och kunskapsbyggnad.

Fördjupning

Under planperioden arrangeras två omgångar av satsningar som innefattar flera dagar och som möjliggör fördjupning, reflektion och utforskande. Satsningarna är riktade till deltagarna som särskilt motiverade med intresse för och uppdrag gällande strategisk verksamhetsutveckling.

Den första fördjupningssatsningen planeras våren 2021 och startas upp hösten 2021 och pågår till och med våren 2022. Den andra startas hösten 2022.

Under planperioden planeras två fördjupningssatsningar:

1) Fördjupningssatsning inspirerad av regionbibliotekets tidigare satsningar Unga och bibliotek, Inkluderande biblioteksverksamhet och Tillsammans. I dessa ingår bland annat skrivande och samtal som reflektionsmetod, litteratursamtal, föreläsningar och erfarenhetsutbyte i syfte att utveckla biblioteksverksamheterna.

2) Ett förslag är att regionbiblioteket anlitar Bibliotekshögskolan i Borås för en uppdragsutbildning, liknande den som ingick i projektet *Läsfrämjande som professionellt objekt*. Det kan även komma andra alternativ, till exempel från Kulturrådet som 2021 fått i uppdrag att fortbilda bibliotekarier i läs- och litteraturfrämjande.

Syfte: Främja erfarenhetsutbyte, gemensam reflektion och kunskapsbyggnad, samt forskningsorientering och lärande organisationer.

Tid för läs- och skrivfrämjande

Förslag på upplägg: Tid för samtal (en timmes föreläsning + en timmes samtal) som regionbiblioteket tidigare arrangerat. Fyra träffar under 2023. Teman som bör prioriteras är kognitiv tillgänglighet/personer med funktionsnedsättningar, flerspråkighet, utvärdering och digitalt läsfrämjande.

Syfte: Främja erfarenhetsutbyte, gemensam reflektion och kunskapsbyggnad, samt forskningsorientering.

Träffar med fokus på barnlitteraturkännedom och barnlitteraturförmedling
Fyra träffar under 2022, med avstamp i studien *Barnbibliotekariers kompetens*.

Språktåget

Språktåget (fortbildning och material) lanserades 2020 och syftar till att öka samarbetet mellan bibliotek, logopedi och barnhälsovård i regionen kring yngre barn språkutveckling. Språktåget fortsätter framöver att spridas och materialets boklistor kommer kontinuerligt att uppdateras. Under 2021 kommer regionbiblioteket erbjuda fortbildning inom yngre barns språkutveckling, både på basnivå och fördjupad nivå på regionbibliotekets webbplats.

Tidskriften Ponton

Regionbibliotek Stockholm ger årligen stöd till tidskriften Ponton. Ponton är en litterär tidskrift för och av unga i åldrarna 14–21. Varje nummer innehåller poesi, prosa och annat skapande som skickas in från hela landet. En ungdomsredaktion väljer ut de texter som publiceras. Tidskriften kommer ut 4 gånger per år. Ponton är en plattform som lyfter det unga fria skrivandet. För närvarande har Pontons redaktion sin hemvist på ungdomsavdelningen Punktmedis vid Tranströmerbiblioteket i Stockholm. Här anordnar Ponton öppna scener, releaser och andra evenemang för unga skriv- och läsintresserade. Tidskriften arrangerar och deltar regelbundet i olika evenemang även utanför Stockholms stad.

Utvecklingsspår

Regionbibliotek Stockholm har utöver det ovan inplanerade några möjliga utvecklingsspår inom området läsning, skrivande och litteratur, som under planperioden kommer att följas, utforskas och tas ställning till. Dessa är:

- Kultur och hälsa (kopplat till läsande, skrivande, litteratur).
- Samarbete/samverkan mellan folkbibliotek och fritidshem, utifrån området läs- och skrivfrämjande.
- Nätverkande/samarbete/samverkan med nationella aktörer som Kulturrådet, Kungliga biblioteket och Myndigheten för Tillgängliga Medier.
- Undersöka och utforska ett nytt litteraturuppdrag, med utgångspunkten litteratur som konstform och med eventuellt för regionbiblioteket nya målgrupper, det vill säga inte enbart folkbiblioteken.

Källor och vidare läsning

Andersson, Jonas (2015), *Med läsning som mål: Om metoder och forskning på det läsfrämjande området*, Kulturrådets skriftserie 2015.3.

<https://www.kulturradet.se/publikationer/med-lasning-som-mal/>

Frid, Nina (2016), *Läsa, läka, leva! Om läsfrämjande och biblioterapi*. BTJ Förlag.

Främja läsning: Handlingsprogram för läsfrämjande, (2019), Kulturrådet.

<http://www.e-magin.se/paper/i513gqbm/paper/1#/paper/i513gqbm/16>

Hedemark, Åse (2018), *Unga berättar: En studie av ungas syn på läsning och bibliotek*. Svensk biblioteksforening.

<https://www.biblioteksforeningen.se/rapporter/unga-berattar/>

Josefsson, Joel (2016), *Döda inte en sångfågel: Om folkbibliotekariers expertis och kompetenser kopplat till skrivverksamhet*, Bibliotekshögskolan, kandidatuppsats.

<http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:953352/FULLTEXT01.pdf>

Lindberg, J (slutord av Pia Borrmann) (2019), *Barnbibliotekariers kompetens: En fokusgruppsstudie i Stockholms län*. Regionbibliotek Stockholm

<http://regionbiblioteket.se/wp-content/uploads/2019/09/Barnbibliotekariers-kompetens-KLAR.pdf>

Lindberg, J., Pennlert, J. & Ringbo, M. (2020), *Läsfrämjande som professionellt objekt: rapport från fortbildning och följeforskning i ett interregionalt bibliotekssamarbete*, Bibliotekshögskolan, Högskolan i Borås

<https://www.regiondalarna.se/contentassets/1f1c2451affe44bd98d6edbbbc210522/lasframjande-som-professionellt-objekt.pdf>

Lindberg, Jenny (2017), *"Allt vi gör är ju läsfrämjande": en fokusgruppsstudie med deltagare från projektet Dela läslust*, Bibliotekshögskolan, Högskolan i Borås.

<https://www.regiondalarna.se/contentassets/a090a9e5f04b44bb99d454eeb5e9f263/projektrapport-dela-laslust.pdf>

